

כ בתמוז תשפ"ב, 19.7.2022

גיליון מס' 812

פרשת מטות

כָּכֵל הַיָּצֵא מִפִּיּו יַעֲנֶה (ל:א)

מאת שולי גל, בארות יצחק

לקבלת דף פרשת שבוע בווצאפ (קבוצה שקטה) – לחצו **כאן**

כשחווה אמנו ביקשה מאדם שיסדר את הגדר סביב העץ האסור ויכתוב שלט (כדי שלא יתבלבלו ושחלילה לא יאכלו ממנו), אדם אמר "בסדר, עליי". אבל הוא לא רשם ביומן, ושכח, ולא היתה גדר ולא היה שלט. ואז הסיפור הסתבך, וכשאדם נשאל האם אכל מהעץ האסור, הוא האשים את האישה ואת מי שברא אותה. חוה לא שתקה וענתה לאדם "אבל הבטחת שתסדר גדר!", "לא הבטחת" התגונן אדם "זו היתה הצהרת כוונות". (מדרשולי...)

מאז ימי גן עדן ועד היום, "הצהרת כוונות" הפכה להיות תירוץ מעולה למי שהבטיח ולא קיים (שאלו את בעלי, הצאצא של אדם...). מה המשמעות של המילים שאנו מוציאים מהפה? התשובה הפשוטה היא: תקשורת. לדולפינים יש שפה לתקשורת ביניהם, הדבורים מתקשרות בעזרת ריקוד, הקופים מתקשרים בעזרת קולות ותנועות ועוד... רק לבני האדם יש יכולת דיבור. שפה מילולית. התבטאות בעזרת מילים.

וַיִּצַר ה' אֶל־לֵהִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה (בראשית ב, ז). תרגם אונקלוס: "וּבְרָא ה' אֶל־לֵהִים יֵת אָדָם עֹפְרָא מִן אֲרַעָא וַנִּפַּח בְּאַפּוּהִי נְשָׁמְתָא דְחַיִּי וְהוּת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא". נפש חיה = רוח ממללא. הפסוק מלמד אותנו כאן דבר נפלא: שחיבור של גוף ונשמה יוצר באדם כוח של דיבור. יכולת הדיבור של בני האדם מאפשרת הרבה יותר מתקשורת, הדיבור מחולל עתיד, כשאנחנו כובלים עצמנו במילים, כשאנחנו אומרים שאנחנו לוקחים על עצמנו לעשות משהו, אנחנו בוראים עתיד. כשהחתן עונד טבעת לארוסתו תחת החופה, הוא אומר לה את המילים המכוננות "הרי את מקודשת לי..." ומכאן והלאה הם נשואים, מכאן והלאה הם מחויבים זה לזו, כרותה ביניהם ברית, נוצרה מציאות חדשה, עתיד חדש. גם פר יכול לדרוך על כוס זכוכית ולשבור אותה (רק אל תמחאו לו כפיים...), אבל הוא לא מסוגל להתחייב לפרה, הוא לא מסוגל לכרות איתה ברית, זה לא רלבנטי... בעזרת המילים אנחנו מאפשרים היווצרות של קשרי הדדיות ואמון: בין אדם לאדם, בין גבר לאישה, בין מנהל עבודה לעובדים, בין הורים לילדים, ובאופן המיוחד אותנו היהודים – בינינו לבין א-לוהים.

העולם נברא במאמר, במילים: "וַיֹּאמֶר אֶל־לֵהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר..." (בראשית א, ג). את התורה קיבלנו במדבר, מאותו שורש. מילים בוראות, ולכן הן קדושות.

במעמד הר סיני כרת איתנו הא-ל ברית עולם – במילים: בהבטחות, במצוות, בתורה. אנחנו ענינו במילים ואמרנו "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (שמות כד, ז), קיבלנו על עצמנו התחייבות לברית. לאורך ההיסטוריה הא-ל המשיך תמיד לעמוד במילה שלו, למרות ששוב ושוב אנחנו הפרנו את האמון ושכחנו את הברית...

כעת נוכל אולי להבין מדוע פרשת מטות – ממש לפני הכניסה לארץ ישראל - שמה במקום כל-כך מרכזי וחשוב את ענייני הנדרים והשבועות: יש לנו מילה, אנחנו מסוגלים להתחייב ואנחנו צריכים לעמוד מאחורי המילים שיוצאות לנו מהפה, גם כלפי עצמנו וגם כלפי הזולת. באפשרותנו כמובן לשתוק (במקרים רבים זה עדיף...) אבל כשאנחנו מדברים – יש לזה משמעות, חשיבות וכוח. מילים הן הבסיס לאמון והאמון הוא הבסיס לסדר חברתי. כשאין סדר יש תוהו. ישראל, שעוד מעט נכנסים לארץ, צריכים להיות מסוגלים לקיים חברה. חברה מתוקנת ובריאה מבוססת על היכולת של בני האדם לכבול עצמם למילים של עצמם, להתחייב זה לזה, לעמוד במילה שלהם ולאפשר שיתנו בהם אמון.

אבל זה לא מספיק. ננסה לעלות ברובד נוסף, קצת פילוסופי: יש לדייק בהבחנה שבין נדר לשבועה. הרב סולובייצ'יק, בדרשתו לפרשה, טוען שההבדל בין נדר לשבועה הוא ההבדל שבין סובייקט לאובייקט. הן הנדר והן השבועה – בשניהם יש התחייבות, אך בדרכים שונות: כשאדם נודר - הוא משפיע על מצב של דבר כלשהו, על חפץ, על אובייקט. (אני נודר שהמאכל הזה יהיה אסור לי). כשאדם נשבע – הוא משפיע על עצמו, על הסובייקט. (אני נשבע שלא אוכל את המאכל הזה). האדם הוא גם אובייקט וגם סובייקט. כאובייקט – האדם תלוי, מושפע, סביל, נגרר, משועבד. כסובייקט – האדם בוחר, יוזם, משפיע, פעיל, מעצב, אחראי, חופשי.

האם אנחנו יותר אובייקטים או יותר סובייקטים? זה תלוי בכל אחד ואחת מאיתנו. דברים קורים לנו ומשפיעים עלינו, המציאות טופחת על פנינו, לעיתים בכאב נורא. עובדת היותנו בני אדם קוראת לנו להגיב, לשקול. התורה קוראת לנו להיעשות סובייקטים, לפעול, לממש את המיטב שבנו, את הכישורים והיכולות שבהם חונן אותנו הא-ל, כלשונו של הרב זקס ז"ל בספרו 'רעיונות משני חיים': "האמונה היא הקריאה להיות נושא ולא מושא, פעיל ולא סביל, משפיע על הסביבה יותר מאשר מושפע ממנה".

דיני הנדרים והשבועות בפרשת מטות אם כן, דורשים מאיתנו להתייחס מאד ברצינות למילים שיוצאות מפינו, ובמיוחד עתה - רגע לפני שנכנסים לארץ. אנחנו נקראים לבנות בארץ חופשית, בריאה ומוסרית, ששומרת על החוקים - לא באמצעות הכוח, לא מפני החשש מעונש, ולא רק בגלל הכדאיות - אלא מתוך אמונה המיוסדת על הברית הכרותה בינינו לבין אבינו שבשמיים, המכבדת את המחויבות המוסרית שלנו לקיים את מה שהבטחנו "נעשה ונשמע". "כָּכֵל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה" (במדבר ל', ג')

הרעיונות לקוחים מתוך ספריו של הרב זקס ז"ל. תודה לו ותודה לבורא עולם.

שולי גל – בת בארות יצחק וחברת הקיבוץ. נשואה לאהרון. בעלת תואר שני בהוראת מקרא. בעבר – מורה לתנ"ך בתיכון. בהווה – אחראית תחום הסיעוד בקיבוץ. עורכת עלון הקיבוץ ומורה בגיור.

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש להירשם בקישור: <https://forms.gle/bzbZhmBafTeQLY3k6>
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il